

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-47>

УДК 330.131:335.01

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

PECULIARITIES OF REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF MARTIME

Скрипник Світлана Валентинівна

доктор економічних наук, доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3004-6117>

Процевят Оксана Семенівна

провідний інженер відділу проблем реального сектору
економіки регіонів,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8073-6186>

Воронова Олена Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8719-5546>

Skrypnyk Svitlana

Kherson State Agrarian and Economic University

Protseviat Oksana

Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy
of the National Academy of Sciences of Ukraine

Voronova Olena

Odessa National Economic University

Процедура регулювання зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) в умовах воєнного стану має певну специфіку, джерелом якої є обмеженість можливостей держави, як фінансових, так і фізичних. Визначено, що складність новоутворених в Україні обставин зумовлює потребу у пошуках нових механізмів впливу на ЗЕД, а також шляхів раціонального поєднання інструментів стимулювання і стримання міжнародної торгівельної активності держави. Такий баланс є важливим задля впорядкування доходів і витрат країни під час війни. Проте, сьогодні уся складність регулювання ЗЕД пов'язана із необхідністю обов'язкового збереження конкурентоспроможності держави на світовому ринку, а також максимізації доходів бюджету за умов обмежених можливостей для розвитку бізнесу і функціонування національної економіки. Визначено, що одними із основних засобів забезпечення реалізації державної зовнішньоекономічної політики є правові. Проте, складність використання правових інструментів полягає у їх еволюційному характері розвитку і постійній зміні, особливо в умовах війни, що, власне, спонукає трансформацію регуляторних механізмів і державної стратегії управління експортно-імпортною активністю.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічна політика, міжнародна торгівля, світовий ринок, державне регулювання, воєнний стан.

Problems of state regulation of foreign economic activity under martial law have certain specificity caused by limited capacities that States not only in terms of finances, and also in actual options. It is defined that exceptional circumstances experience by the country during the martial law drive the increasing needs for find new mechanisms

to impact on foreign economic activity, as well as improve the ways to tap the stimulation or restraint instruments of international trade as efficiently as possible. And besides, the balance between stimulation or restraint of international trade is a necessary foundation for the ordering of state budget revenue and expenditure. But, nowadays, complexity of foreign economic activity regulation is due almost entirely to two factors: firstly, the need to enhance the competitiveness of country on the world market, secondly, the need to increase budget revenues, balancing export and import activities in the context of few opportunities for national economic and business development. It was defined that an especially effective tools of the set instrument for realization foreign economic policy are legal instruments. The immense complexity of application and implementation of legal frameworks lies in its evolutionary development and permanent transformation, especially under war conditions; actually, this is the main cause of changes in foreign economic policy and mechanisms of government regulation in the sphere of export and import activities. In this science paper the essence of foreign economic activity regulation, as well as specific and tools for realization in the context of martial law was determined; actual changes in the legislative framework for FEA ensuring were researched. Trends in terms of Ukrainian foreign economic activity in the pre-war period were analyzed by authors, the actual changes of indicators of export and import activities under war in Ukraine were identified too. In the result of the conducted analysis, the authors referred to possibility of expanding the foreign economic activity, first of all, prospects for the development of the export activities of national producers.

Keywords: foreign economic activity, foreign economic policy, international trade, world market, state regulation, martial law.

Постановка проблеми. Безпрецедентне для років незалежної України введення воєнного стану та складність підтримки економічного розвитку в умовах жорстокої війни зумовлюють пошуки нових механізмів організації державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, які будуть не лише адаптивними до сьогоденних реалій, але і ефективними в контексті підтримки міжнародних торговельних відносин, максимізації доходів держави, збереження бізнес-активності, а також пошуку нових ринків для збуту вітчизняної продукції і послуг.

Регулювання ЗЕД являє собою комплекс заходів щодо включення вітчизняної економічної системи у структуру світового ринку і глобальної економіки за умов збереження високої цінності державних інтересів та економічної безпеки. Проте, війна як чинник, що зумовлює застосування сукупності обмежень для функціонування національного господарства, змінює і практику організації ЗЕД, і основи управління зовнішньоекономічними зв'язками. Відповідно, державне регулювання ЗЕД в умовах воєнного стану доцільно зорієнтувати на оптимізацію торговельних відносин, зацентрувавши увагу на:

– з одного боку, підтримці імпорту товарів, які є першочерговими для держави і мають високу цінність як для економіки, так і для громадян;

– з іншого боку, активізації експорту якісної продукції, як методу збагачення державного бюджету фінансовими ресурсами.

Враховуючи безпрецедентність подій, що відбуваються на теренах України, проблематика є достатньо важливою в контексті відновлення економіки країни та з теоретичного аспекту переходить у практичний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам ведення та регулювання ЗЕД в умовах нестабільності приділено значну увагу у дослідженнях таких науковців, як С. О. Іщук [1–2], Ю. В. Полякової [1], Л. Й. Созанського [2], О. І. Амоші, Н. В. Осадчої, В. І. Ляшенко, А. М. Бундюк, О. Г. Мельник [3], Х. С. Передало [3], Ю. В. Горошко [3], Н. І. Горбаль [4], А. Р. Дунської [5], Ю. В. Макогон, Д. А. Міщенко [6], Л. О. Міщенко [6], І. О. Платонової, О. О. Гречишкіної, А. С. Ковалева та ін. Так, С. О. Іщук та Ю. В. Полякова досліджують динаміку та структуру українського товарного експорту у регіональному вимірі і визначають експортну спеціалізацію товарного експорту України та її регіонів за товарними групами [1]. С. О. Іщук та Л. Й. Созанський досліджують структурні зміни, які відбулися у товарному експорті України, та визначають на цій основі ризики і перспективи для національної економіки [2]. О. Г. Мельник, Х. С. Передало, Ю. В. Горошко аналізують ефективність регулювання ЗЕД в Україні, а також пропонують шляхи вдосконалення практичних механізмів впливу на ЗЕД в умовах нестабільності. Зокрема, автори стверджують, що оцінювання результативності управління ЗЕД на основі використання цільових показників має певні проблеми, які є причинами проблем подальшого вибору інструментів регулювання зовнішньоекономічної активності господарюючих суб'єктів України [3, с. 79]. Регуляторні механізми і інструменти, у контексті дослідження науковців, повинні обиратись із узгодженням із показниками ЗЕД, які вимагають корегувань, що в результаті знизить проблемність як процесів оцінки ефективності ЗЕД, так і процесів управління ними. Н. І. Горбаль

аналізує вплив регуляторної політики у сфері управління ЗЕД [4]. На основі власних досліджень науковцем узагальнено, що ефективно регулювання, перш за все, необхідне для активізації експортних операцій. На погляд науковця, ефективність регулювання – це встановлення адекватних і відповідних новоутвореним умовам діяльності стимулів, здатних впливати на процеси пошуку джерел додаткових інвестицій і їх залучення в економіку України. А. Р. Дунська проводить аналіз трансформації ЗЕД, а, відповідно, і механізмів її регулювання в умовах глобальної нестабільності. Науковцем визначено, що розвиток ЗЕД, незважаючи на досить нестабільну ситуацію на світовому ринку, є невід'ємною тенденцією сучасного глобалізованого економічного простору. Як було визначено в ході дослідження, основними методами регулювання торгівельної активності між державами у такий не простий період є ретельне планування експортно-імпоротної діяльності, прорахунок можливих ризиків і втрат, внесення оперативних змін у бізнес-план, пошук найбільш перспективних ринків збуту, оптимальних як в контексті економічних вигод для сторін, так і плідності, довгостроковості такої співпраці, а також активне впровадження інновацій у господарські процеси [5, с. 155]. Д. А. Міщенко і Л. О. Міщенко аналізують механізм державного регулювання ЗЕД в Україні. На основі теоретико-методологічних обґрунтувань науковцями визначено, що регуляторна практика потребує вдосконалень, оскільки для України важливість поглиблення участі в міжнародних зв'язках стабільно зростає, особливо в умовах воєнного стану та необхідності формування стратегії виходу із кризи, яка матиме яскравий руйнівний вплив на етапі пост-воєнних подій [6].

Відповідно, на сьогодні першочерговим завданням є робота над вдосконаленням інструментів правового регулювання, зокрема законодавчої бази, яка в умовах війни наділена значним регуляторним потенціалом і може реально стимулювати чи стримувати зовнішньоекономічну активність.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Особливості регулювання ЗЕД всебічно проаналізовано у працях вище окреслених дослідників. Проте, проблеми формування і реалізації регуляторної політики у зазначеній сфері діяльності, а також підбір оптимальних інструментів і засобів впливу на міжнародну торгівлю товарами і послугами в умовах воєнного стану залишаються невирішеними. Зокрема, Україна перебуває

на шляху зміни правових основ регулювання ЗЕД, пошуків ефективних методів відновлення і управління зовнішньоекономічною активністю господарюючих суб'єктів, нових ринків збуту продукції, що, власне, зумовлює потребу у дослідженні проблематики.

Мета статті: аналіз актуальних аспектів регулювання ЗЕД в умовах воєнного стану, а також трансформацій, що мають місце у стратегії реалізації зовнішньоекономічної політики України. Для досягнення поставленої мети було сформовано та вирішено такі завдання, як:

- дослідити показники ЗЕД України у довоєнний період і визначити зміни, що відбулись на етапі загострення воєнних подій;
- проаналізувати актуальні трансформації у механізмі регулювання ЗЕД як головний етап збереження зовнішньоекономічної активності України;
- дослідити перспективи розвитку ЗЕД України.

Виклад основного матеріалу. Україна перебуває в складних умовах, які зумовлені не лише воєнними подіями, а і пандемічною нестабільністю. Вплив цих двох факторів на економіку держави є цілком негативним та навіть руйнівним, про що можна стверджувати, спираючись на:

- по-перше, процеси знищення виробництв, цілих сфер господарювання;
- по-друге, безпрецедентне сповільнення бізнес-активності, унеможливлення соціально-економічного розвитку та складність відновлення рентабельності суб'єктів господарювання у новоутворених обставинах;
- по-третє, значний відтік людського капіталу, зниження продуктивності і якості праці у відповідності до цілком очевидних причин (зокрема, внаслідок погіршення умов для професійної діяльності, значного ступеня невизначеності та відсутності реальних перспектив розвитку працівників, а також унеможливлення навчання і підвищення кваліфікації персоналу в силу ускладнення стану забезпеченості роботодавців, і фінансового, і фізичного, і ресурсно-матеріального характеру), а також динамічний ріст рівня смертності громадян в умовах війни.

Доцільно зауважити, що події, які відбуваються в Україні, мають не локальний характер, а глобальний, що зумовлює дестимулюючий вплив на динаміку, характер, а також прибутковість ЗЕД. Сучасною торгівельною практикою доведено, що інтернаціоналізація економічних систем є рушійним чинником (фактором), що стимулює зростання економік

окремих держав, а, відповідно, і глобального економічного простору, зокрема розширення можливостей і зміцнення світового співтовариства. Чому у сучасному, прогресивному світі така увага відведена саме ЗЕД та механізмам її регулювання? Відповідь на це питання закладено у самій сутності ЗЕД: це процес включення економіки кожної країни до системи світового господарства, а, отже, і до процесів міжнародного поділу праці та міжнародної кооперації. Відповідно, ЗЕД, як процес міжнародної взаємодії та переплетіння національних економічних систем, – це фактор, що зумовлює ефективний розвиток кожної із країн світу. Саме тому Україна, як держава, яка має міцний потенціал та амбітні плани стосовно розвитку національної економічної системи змушена приділяти значну увагу процесам регулювання ЗЕД в умовах війни задля відновлення власної економіки, міжнародної бізнес-активності та здобуття високого рівня конкурентоспроможності на світовому ринку.

Основними засобами управління ЗЕД є регуляторні механізми і інструменти, проте їх побудова неможлива без врахування динаміки експортно-імпоротної активності вітчизняних господарюючих суб'єктів, а також держави як самостійного суб'єкта економічних відносин (табл. 1).

Показники табл. 1 свідчать про досягнення певних успіхів державними органами влади у регулюванні ЗЕД, оскільки Україні вдалось стабілізувати міжнародну торгівельну активність в умовах пост-пандемічної нестабільності, досягнувши позитивного сальдо і збільшивши показник покриття експортом імпорту на 0,02 пп. (із 0,98% у 2020 році до 1,01% у 2021 році). В умовах глобальної кризи зміцнення позицій національного товаровиробника має пріоритетну роль, а тому скорочення імпорту у період загострення пандемії Covid-19 стало додатковим стимулом для вітчизняних суб'єктів господарювання. Ріст автономності національних економік і фізичне

унеможливлення міжнародної торгівлі мало в певній мірі позитивний ефект для українського ринку; глобальна криза посприяла створенню стимулів для росту ефективності роботи підприємств, підвищення якості товарів і послуг, тим самим надаючи господарюючим суб'єктам можливість отримати довіру і прихильність громадян до української продукції. В контексті таких тенденцій ефективною на майбутні періоди могла б стати стратегія регулювання ЗЕД на основі збалансованого застосування інструментів зниження імпортозалежності України та стимулювання експортної активності за умови всебічної державної підтримки. Проте, війна повністю змінила умови для ЗЕД і вже за результатами I кв. 2022 року ми можемо побачити різко негативну динаміку експортно-імпоротної активності в Україні: експорт товарів склав 14 100,7 млн. дол. США або 102,9% порівняно із відповідним періодом 2021 року, імпорт товарів – 14 132,3 млн. дол. або 94,4% (рис. 1). Негативне сальдо за результатами I кв. поточного року склало 31,6 млн дол [8]. Торгівля послугами майже повністю унеможливлена новоутвореними обставинами.

Воєнний стан є специфічним правовим режимом, в умовах якого не всі ринкові інструменти впливу на ЗЕД є доцільними і ефективними. Основою регуляторного механізму стають правові важелі впливу. Так, ще у 2015 році було прийнято Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII (далі – Закон № 389) [9], який не містить якихось прямих обмежень чи заборон експорту-імпорту на період воєнного стану. Проте, значна увага у законодавстві приділена регулюванню торгівлі із державою-агресором та/або державою-окупантом. Власне, основним інструментом, необхідним для обмеження співпраці держав (в актуальний час такими є Україна та держава-агресор Російська Федерація), є ембарго. Так, ст. 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-XII від 16.04.1991 (далі – Закон про

Таблиця 1

Показники експортно-імпоротної діяльності в Україні протягом 2017–2021 рр.

Роки	Експорт товарів та послуг, млн дол. США	Імпорт товарів та послуг, млн дол. США	Сальдо, млн дол. США
2017	52 579,5	55 080,6	-2 501,1
2018	57 280,9	63 493,7	-6 212,8
2019	64 050,3	67 739,4	-3 689,1
2020	59 367,9	60 045,7	-677,8
2021	81 245,8	80 410,2	835,6

Джерело: розраховано авторами за даними [7]

Рис. 1. Темпи зростання/зниження експорту, імпорту товарів в Україні у 2021 році та I кв. 2022 року (у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком)

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

ЗЕД) [10] визначає, що Верховна Рада України (далі – ВРУ) є найвищим органом, що здійснює державне регулювання ЗЕД, а тому має велику сукупність повноважень у зазначеній сфері, до яких належить: по-перше, прийняття рішень про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав шляхом встановлення повного/часткового ембарго на торгівлю; по-друге, позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму.

Окрім того ст. 29 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачено, що у разі, якщо дискримінаційні та/або недружні дії щодо України застосовуються державою, визнаюю ВРУ державою-агресором та/або державою-окупантом, заходи у відповідь можуть застосовуватися за рішенням Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ) за спрощеною процедурою [10]. Дані аспекти були відображені і у інших регуляторних документах; відповідні обмежувальні дії ВРУ щодо ввезення товарів з країни-агресора закріпилися у Податковому і Митному Кодексах України.

Ще 24 лютого 2022 року Державна митна служба України опублікувала інформацію щодо припинення роботи окремих митних пунктів пропуску на кордоні з Росією та Білоруссю, ключові аспекти цього звернення було

систематизовано і опубліковано у Розпорядженні КМУ № 188-р від 26.02.2022 [11]. Воно містить інформацію про офіційне тимчасове закриття ряду пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю (переважно тих, що знаходяться на кордоні з Росією та Білоруссю, або у безпосередній близькості від районів, де ведуться активні бойові дії), що свідчить про фактичне припинення митного оформлення товарів із двох вище зазначених країн.

Беззаперечним є факт, що частка торгівлі України із Російською Федерацією мала достатньо високе значення, проте основні задачі для нашої країни на даний момент полягають не лише у обмеженні співпраці і торгівлі із агресором, а і у формуванні правового базису для розвитку ЗЕД із іншими державами, зокрема державами ЄС, оскільки саме європейський ринок в контексті актуальних подій є перспективним. Так, в умовах воєнного стану було прийнято такі документи, що не лише регулюють ЗЕД в Україні, а і сприяють підтримці експортно-імпоротної діяльності:

– Постанова КМУ № 314 від 18.03.2022 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану». Даний документ мав на меті спростити процедури отримання суб'єктами господарю-

вання права на провадження окремих видів господарської діяльності; щодо організації ЗЕД, Так, Постанова визначає обов'язковість отримання суб'єктом господарювання відповідної ліцензії для проведення експортно-імпортних операцій [12]. Хоча певні аспекти були врегульовані, зокрема згідно із Постановою КМУ № 241 від 10.03.2022 встановлено, що до припинення чи скасування воєнного стану в Україні збір за видачу ліцензії на експорт/імпорт товарів не справляється [13], а згідно із наказом Міністерства економіки України (далі – Мінекономіки) № 393-22 від 10.03.2022 «Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до Постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1424» було встановлено, що оформлення ліцензії або підготовка листа з відмовою у її видачі повинно здійснюватися протягом двох днів [14];

– Постанова КМУ № 153 від 24.02.2022 «Про перелік товарів критичного імпорту» [15] і Постанова КМУ № 289 від 16.03.2022 «Деякі питання товарів критичного імпорту» [16]. Їх положення регулюють як теоретичні (зокрема, узагальнено сутність і важливість критичного імпорту та перелік критеріїв визнання критичного імпорту для чотирьох стратегічно важливих секторів – енергетики, безпеки та оборони, забезпечення життєдіяльності населення, а також функціонування виробничих підприємств), так і практичні аспекти, зокрема ті, що стосуються відновлення господарської діяльності підприємств, робота яких залежить від імпортової сировини тощо. Відповідно, за умов чіткого регулювання організації критичного імпорту в умовах війни держава здатна підтримувати як виробництво продукції, необхідної для внутрішнього ринку, так і продукції, призначеної для експорту, а тим самим зберігати доходи державного бюджету України;

– Постанова КМУ № 207 від 05.03.2022, Постанова КМУ № 422 від 09.04.2022, Постанова КМУ № 549 від 07.05.2022 регламентують внесення змін у додатки 1 і 5 до Постанови КМУ від 29 грудня 2021 р. № 1424. Документи мають на меті регулювати питання експорту низки сільськогосподарських товарів, зокрема було введено квотування і ліцензування на експорт таких позицій, як пшениці і суміші пшениці та жита (меслин), м'яса курей свійських, яйця курей свійських, великої рогатої худоби живої, м'яса великої рогатої худоби, мороженого м'яса та їстівних м'ясних субпродуктів, солоних або в розсолі, сушених або копче-

них, їстівного борошно з м'яса або м'ясних субпродуктів: м'ясо великої рогатої худоби, просо, цукор. Окрім того, на час воєнного стану Уряд заборонив експорт вівса, гречки, солі, жита. Уряд запровадив нульову квоту для експорту мінеральних добрив, зокрема у Постанові КМУ йдеться про добрива мінеральні або хімічні, азотні (код УКТ ЗЕД 3102), добрива мінеральні або хімічні, фосфорні (код УКТ ЗЕД 3103), добрива мінеральні або хімічні, калійні (код УКТ ЗЕД 3104), добрива мінеральні або хімічні із вмістом двох чи трьох поживних елементів: азоту, фосфору та калію, інші добрива, а також товари цієї групи у таблетках, упаковках масою бруто не більш як 10 кг (код УКТ ЗЕД 3105) [17]. Також було прийняте Розпорядження КМУ від 25.02.2022 № 184-р «Про тимчасове зупинення експорту препаратів крові»;

– Постанова КМУ від 09.03.2022 № 236 «Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану» [18] та наступний крок на шляху лібералізації митних правил – Постанова КМУ від 20.03.2022 № 330 «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану» (яка досі перебуває на етапі розгляду і ухвалення), згідно із якими запроваджено можливість імпорту більшості товарів за спрощеним способом на підставі подання попередньої митної декларації без справляння митних платежів (у тому числі ПДВ, акцизного податку, ввізного мита), без проведення митного огляду, фітосанітарного контролю, а також заходів нетарифного регулювання.

– Постанова КМУ від 03.03.2022 № 186 «Деякі питання маркування харчових продуктів в умовах воєнного стану»;

– Постанова Правління Національного банку України (далі – НБУ) від 24.02.2022 № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [19]. Документ регулював аспекти розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, зокрема граничні строки розрахунків були встановлені тривалістю 90 календарних днів, що є суттєвим скороченням строків, порівняно з правилами мирного часу (коли вони становили 365 календарних днів). Таке положення має на меті забезпечити стабільність системи, основна правочинна дія документу спрямована на запобігання виведення капіталу за кордон та зниження ймовірностей виникнення макроекономічних дисбалансів в Україні.

Як показує практика, суб'єктам господарювання варто пам'ятати, що будучи учасниками ЗЕД вони мають залишатись уважними до оновлень правової бази у державі. Характер тенденцій в організації процедур і виборі інструментів регулювання ЗЕД є динамічним і схильним до швидкоплинних змін відповідно до тих трансформацій, яких в умовах війни зазнає ринок, зокрема не лише національний, а і глобальний.

За умов сповільнення розвитку міжнародної торгівлі в Україні постає питання вдосконалення інструментів впливу на ЗЕД та активізації експортно-імпорتنих операцій, на скільки це є можливим в актуальних умовах. Ще у 2017 році була прийнята Експортна стратегія України (далі – Стратегія) [20], яка, на жаль, мала переважно теоретичний характер, аніж практичний. Положення Стратегії визначали пріоритетні для України вектори розвитку експортної діяльності, які в умовах воєнного стану та, в перспективі, на етапі пост-воєнного відновлення, актуалізуються. Доцільно зауважити, що саме переорієнтація експорту із сировинного у товарний, зокрема такої продукції, яку можна визначити наукомісткою, високотехнологічною, інноваційною та із високою доданою вартістю, може позитивно вплинути на динаміку показників ЗЕД та змінити рівень конкурентоспроможності і держави, і вітчизняної продукції на теренах світового простору. Відповідно, в контексті побудови тактики відновлення ЗЕД на пост-воєнному етапі за основу варто взяти визначені Стратегією задачі [20]:

задача 1: створення сприятливих умов, що стимулюють торгівлю та інновації для диверсифікації експорту;

задача 2: розвиток послуг із підтримки бізнесу та зовнішньої торгівлі в пост-воєнний період;

задача 3: зміцнення навичок і компетенцій суб'єктів господарювання, необхідних для участі в міжнародній торгівлі.

Суб'єкти господарювання мають усвідомлювати, що на етапі відновлення економіки, який неминуче настане після закінчення війни, вони отримають можливість вийти на нові ринки, що належать прогресивним євро-

пейським державам. Проте, основними передумовами зайняття впевнених позицій на них є прагнення і готовність вітчизняних підприємств до освоєння різних сфер економіки, а також підвищення конкурентоспроможності шляхом збільшення рівня інноваційності, екологічності і технологічності товарів/послуг.

Отже, кожен учасник ЗЕД повинен розуміти важливість високої якості товарів і послуг, що експортує, їх інноваційності і технологічності задля спроможності конкурувати із провідними товаровиробниками глобального ринку. Саме якість продукції впливає на рівень довіри, яка на даний момент не достатньо висока до українського товаровиробника з боку споживачів європейських ринків. Проте, саме зараз, в умовах воєнних подій, коли Україна отримала шанс змінити своє майбутнє і переорієнтуватись на нові ринки збуту, важливим є не втратити прихильність потенційного споживача.

Висновки. В результаті дослідження визначено, що Україна перебуває не просто у складних обставинах воєнного стану. Сьогодні тенденції можна визначити як динамічний, безпрецедентний занепад національної економіки. Такі події вимагають зміни інструментів управління економічними процесами, зокрема і зовнішньоекономічною діяльністю. Так, значних змін зазнали правові механізми регулювання ЗЕД, було прийнято сукупність нормативно-правових актів, які впорядковують експортно-імпорتنу діяльність господарюючих суб'єктів в умовах воєнного стану.

Хоча актуальний стан ЗЕД в Україні є критичним, проте перспективи розвитку існують. Зокрема, вітчизняні суб'єкти господарювання мають бути готові до виходу на нові ринки, проте умовами успіху є робота над розвитком торгівлі інноваційно-орієнтованою продукцією високої якості, технологічними товарами і послугами, які відповідатимуть вимогам прогресивних європейських ринків. Власне це зумовлює важливість продовження досліджень і розробок практичних механізмів вдосконалення практики регулювання ЗЕД під час війни та на етапі пост-воєнного відновлення економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ішук С. О., Полякова Ю. В., Процевят О. С. Структура та динаміка українського товарного експорту: регіональний вимір. *Регіональна економіка*. 2021. № 1. С. 20–28.
2. Ішук С. О., Созанський Л. Й. Структурні зміни у товарному експорті України: ризики та перспективи для національної економіки. *Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю* : Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 17 березня 2020 року / Упоряд. О. А. Іващенко. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С. 179–183.

3. Мельник О. Г., Передало Х. С., Горошко Ю. В. Оцінювання результативності управління зовнішньо-економічною діяльністю на основі цільових показників. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 2(6). С. 72–81.
4. Горбаль Н. І., Гресько В. В., Гудима Р. В. Тенденції та перспективи розвитку українського експорту. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 73–78.
5. Дунська А. Р., Грушка А. О. Вплив пандемії коронавірусу на експортну діяльність підприємств молочної галузі. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : збірник тез. доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 квітня 2021 р.). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. С. 154–155.
6. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньо-економічної діяльності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1965>
7. Зовнішня торгівля України 2020 / Державна служба статистики України, 2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/06/ztu_20_ue.pdf
8. Зовнішня торгівля України товарами у I кварталі 2022 року: експрес-випуск / Державна служба статистики України, 2022. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2022/05/3_4.pdf
9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України № 389-VIII від 12.05.2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 46. С. 13. С. 1449.
10. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України № 959-XII від 16.04.1991. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29. Ст. 377.
11. Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю : Розпорядження КМУ № 188-р від 26.02.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 20. С. 20. Ст. 1068.
12. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова КМУ № 314 від 18.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 26. С. 24. Ст. 1399.
13. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2005 р. № 362 : Постанова КМУ № 241 від 10.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 25. С. 385. Ст. 1324.
14. Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1424 : Наказ Міністерства економіки України № 393-22 від 10.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 20. С. 41. Ст. 1072.
15. Про перелік товарів критичного імпорту : Постанова КМУ № 153 від 24.02.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 29. С. 7. Ст. 1562.
16. Деякі питання товарів критичного імпорту : Постанова КМУ № 289 від 16.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 25. С. 449. Ст. 1357.
17. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік : Постанова КМУ № 1424 від 29.12.2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 4. С. 238. Ст. 217.
18. Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану : Постанова КМУ № 236 від 09.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 25. С. 330. Ст. 1318.
19. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління НБУ № 18 від 24.02.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. С. 317. Ст. 1042.
20. Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі 2017–2021 рр.) : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1017-р від 27.12.2017. *Офіційний вісник України*. 2018. № 11. С. 15. Ст. 398.

REFERENCES:

1. Ishhuk S. O., Poljakova Ju. V., Procevat O. S. (2021) Struktura ta dynamika ukrajinsjkogho tovarnogho eksportu: reghionalnijnyj vymir [Structure and dynamics of Ukrainian merchandise exports: regional dimension]. *Reghionaljna ekonomika*, no. 1, pp. 20–28.
2. Ishhuk S. O., Sozanskyj L. J. (2020) Strukturni zminy u tovarnomu eksporti Ukrajinu: ryzyky ta perspektyvy dlja nacionalnoji ekonomiky [Structural changes in Ukraine's merchandise exports: risks and prospects for the national economy]. *Biznes-analytika v upravlinni zovnishnjoeconomichnoju dijajlnistju: Materialy VII Mizhнародnoji naukovo-praktychnoji konferenciji, 17 bereznja 2020 roku / Uporjad. O. A. Ivashhenko*. Kyiv: DP «Informacijno-analitychne aghentstvo», pp. 179–183.
3. Meljnyk O. Gh., Peredalo Kh. S., Ghoroshko Ju. V. (2021) Ocinjuvannja rezuljtatyvnosti upravlinnja zovnishnjoeconomichnoju dijajlnistju na osnovi ciljovykh pokaznykiv [Evaluation of the effectiveness of foreign economic activity management on the basis of target indicators]. *Menedzhment ta pidpryjemnyctvo v Ukrajinu: etapy stanovlennja i problemy rozvytku*, no. 2(6), pp. 72–81.

4. Ghorbalj N. I., Ghresjko V. V., Ghudyma R. V. (2019) Tendenciji ta perspektyvy rozvytku ukrajinskogho eksportu [Trends and prospects for the development of Ukrainian exports]. *Biznes Inform*, no. 1, pp. 73–78.
5. Dunsjka A. R., Ghrushka A. O. (2021) Vplyv pandemiji koronavirusu na eksportnu dijalnistj pidpryjemstv molochnoji ghaluzi [The impact of the coronavirus pandemic on the export activities of dairy enterprises]. *Biznes, innovaciji, menedzhment: problemy ta perspektyvy*: zbirnyk tez. dop. II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kyjiv, 22 kvitnja 2021 r.). Kyiv: KPI im. Ighorja Sikorsjkogho, pp. 154–155.
6. Mishhenko D. A., Mishhenko L. O. (2021) Teoretychni osnovy mekhanizmu derzhavnogho rehuljuvanja zovnishnjoekonomichnoji dijalnosti v Ukrajinі [Theoretical bases of the mechanism of state regulation of foreign economic activity in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok*, no. 2. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1965>
7. Zovnishnja torghivlja Ukrainy 2020 / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2021. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/06/ztu_20_ue.pdf
8. Zovnishnja torghivlja Ukrainy tovaramy u I kvartali 2022 roku: ekspres-vypusk / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2022. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2022/05/3_4.pdf
9. Pro pravovyj rezhym vojennogho stanu: Zakon Ukrainy № 389-VIII vid 12.05.2015. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2015. № 46. S. 13. St. 1449.
10. Pro zovnishnjoekonomichnu dijalnistj: Zakon Ukrainy № 959-XII vid 16.04.1991. Vidomosti Verkhovnoji Rady URSR. 1991. № 29. St. 377.
11. Pro tymchasove zakryttja dejakykh punktiv propusku cherez derzhavnyj kordon ta punktiv kontrolju: Rozporjadzhennja KMU № 188-r vid 26.02.2022. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2022. № 20. S. 20. St. 1068.
12. Dejaki pytannja zabezpechennja provadzhenja ghospodarskoji dijalnosti v umovakh vojennogho stanu: Postanova KMU № 314 vid 18.03.2022. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2022. № 26. S. 24. St. 1399.
13. Pro vnesennja zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 travnja 2005 r. № 362: Postanova KMU № 241 vid 10.03.2022. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2022. № 25. S. 385. St. 1324.
14. Pro zatverdzhennja Tymchasovogho porjadku licenzuvannja eksportu dejakykh tovariv, zaznachenykh u dodatku 5 do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 ghrudnja 2021 r. № 1424: Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy № 393-22 vid 10.03.2022. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2022. № 20. S. 41. St. 1072.
15. Pro perelik tovariv krytychnogho importu: Postanova KMU № 153 vid 24.02.2022. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2022. № 29. S. 7. St. 1562.
16. Dejaki pytannja tovariv krytychnogho importu: Postanova KMU № 289 vid 16.03.2022. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2022. № 25. S. 449. St. 1357.
17. Pro zatverdzhennja perelikiv tovariv, eksport ta import jakykh pidljaghaje licenzuvannju, ta kvot na 2022 rik: Postanova KMU № 1424 vid 29.12.2021. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2021. № 4. S. 238. St. 217.
18. Dejaki pytannja mytnogho oformlennja okremykh tovariv, shho vvoztajtsja na mytnu terytoriju Ukrainy u period diji vojennogho stanu: Postanova KMU № 236 vid 09.03.2022. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2022. № 25. S. 330. St. 1318.
19. Pro robotu bankivskoj systemy v period zaprovadzhenja vojennogho stanu: Postanova Pravlinnja NBU № 18 vid 24.02.2022. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2022. № 19. S. 317. St. 1042.
20. Pro skhvalennja Eksportnoji strateghiji Ukrainy («dorozhnoji karty» strateghichnogho rozvytku torghivli 2017-2021 rr.): Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1017-r vid 27.12.2017. Oficijnyj visnyk Ukrainy. 2018. № 11. S. 15. St. 398.